

STVARNI STATUT – MISCELLANEA

1. Za stjecanje i gubitak stvarnih prava na pokretninama mjerodavno je pravo države gdje te pokretnine leže. U jugoslavenskom pravu to općenito određuje čl. 18. st. 1. zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima od 1982 (dalje: ZSZ), a čl. 997. ZPUP-a to propisuje jednostranim kolizijskim pravilom za brodove u gradnji.

Po tom pravu prosudjuju se sve stvarnopravne i formalne pretpostavke za stvarnopravno stjecanje pokretnina. Tako se na osnovi navedenog prava prosudjuje da li obveznopravni ugovor ima stvarnopravne posljedice (kao što je to npr. po čl. 711, 1138. i 1483. francuskog GZ-a), ili su potrebne, kao npr. po jugoslavenskom pravu, posebne radnje ili pravni poslovi za postizanje stvarnopravnih učinaka (usp. čl. 34. zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima - dalje ZOVO - od 1980). Pri tome je ugovorni statut pravno nevažan; tako npr. ako je stvarni statut francusko pravo, vlasništvo na izdvojenim stvarima prelazi nudo consensu bez obzira na to po kojem se pravu prosudjuju stranački ugovorni odnosi. S druge strane ako je ugovorni statut npr. indijsko pravo (po kojem vlasništvo prelazi već zaključenjem ugovore, ako se radi o prodaji izdvojenih stvari), a *lex rei sitae* upućuje na pravo SFRJ po kojem je za stjecanje vlasništva pored pravnog posla potrebna i predaja stvari u posjed stjecatelja, nema prijenosa vlasništva dok takva predaja nije izvršena.

Stvarni statut nadalje određuje da li tzv. stvarnopravni ugovor, koji je odjeljen od osnovnog ugovornog odnosa, zavisi ili ne od valjanosti navedenog osnovnog pravnog posla (jer postoje tzv. kauzalni i apstraktni stvarnopravni poslovi); ako su stvarnopravne radnje kauzalne, valjanost ugovornog odnosa, što je dakle stvarnopravno prethodno pitanje rješava se na osnovi tzv. samostalnog upućivanja, tj. po kolizijskim pravilima *regis fori* (a ne na temelju tzv. nesamostalnog upućivanje po kojemu bi rješenje zavisilo od kolizijskih pravila države po

kojem se određuje u konkretnom slučaju stvarni statut). Rečeno se odnosi i na slučajeve kad se vlasništvo stječe na osnovi constitutum possessorium, što npr. predviđa čl. 34, st. 4 ZOVO, par. 428. austrijskog OGZ-a i par. 930. njemačkog GZ-a.

Ako su za robu izdani tzv. robni vrijednosni papiri, stvarni statut takve robe, a to je *lex rei sitae*, odlučuje o tome da li raspolaganje papirom ima stvarnopravne posljedice i za robu i da li se takvom robom može stvarnopravno raspolagati bez papira.

Nadalje, po stvarnom statutu ocjenjuje se stjecanje vlasništva od nevlasnika. Na tom području postoje u komparativnom pravu vrlo različita rješenja, pa se na to dalje ukazuje.

U francuskom GZ-u izričito se ne spominje dobra vjera posjednika (čl. 2279, st. 1 "En fait de neubles, la possession vaut titre. Néanmoins celui qui a perdu ou auquel il a été volé peut la revendiquer pendant trois ans, à compter du jour de la perte ou du vol, contre dans les mains duquel il la trouve; sauf à celui son recours contre celui duquel il la tient."), no tu pretpostavku postavlja sudska praksa. Po njoj se štiti stjecatelj pokretnine koju posjeduje, ako je u dobroj vjeri o tome da vlasnik stvari osoba koja mu je stvar predala (ups. App. Paris, 17.3.1954, D. 1954, Somm. 60; slično Cass. 5.10.1972, D. 1973. 1.). Dakle nema dobre vjere ako je stjecatelj trebao u tom pogledu imati neke sumnje.

U talijanskom pravu dolazi do izražaja prometni interes; određuje se da se stječe vlasništvo na pokretnini koju je nevlasnik otudjio, ako je stjecatelj u času predaje u dobroj vjeri i ako postoji odgovarajući pravni naslov za prijenos vlasništva (čl. 1153, st. 1. tal. GZ-a: "Colui al quale sono alienati beni mobili da parte di chi non ne è proprietario, ne acquista la proprietà mediante il possesso, purchè sia in buona fede al momento della consegna e sussista un titolo idoneo al trasferimento della proprietà"). Po pravu SAD-a kupac stiče vlasništvo i od nevlasnika, ako se radi o redovnom poslu tog nevlasnika (par. 2-403. st. 2 UCC: "Any entrusting of possession of goods to a merchant who deals in goods of that kind gives him power to transfer all rights of the entruster to a buyer in ordinary course of business"). U pravu SR Nj

postoje slijedeća rješenja: Stjecatelj postaje vlasnik stvari, ma da stvar stječe od nevlasnika, osim ako u času takvog stjecanja ne bi bio u dobroj vjeri (par. 932, st. 1, 1. reč. njem. GZ-a). No nema takvog stjecanja na ukradenim, izgubljenim ili inače nestalim stvarima, osim na novu ili vrijednosnim papirima na donosioca ili ako je stvar pribavljena na javnoj prodaji (par. 935. njem. GZ-a). I po pravu NJ DR dobra vjera je pretpostavka za stjecanje vlasništva na određenim stvarima (stvari koje se prodaju u trgovinama, zatim što se tiče novca i vrijednosnim papirima na donosioca) od nevlasnika (par. 27. i 28. GZ-a NJ DR). Austrijski OGZ propisuje da osoba koja je u dobroj vjeri naplatno nabavila stvar na javnoj prodaji ili od obrtnika koji je ovlašten poslovati s takvim stvarima (einem zu diesem Verkehr befugten Geberbsmann), ili od onoga kome je vlasnik stvar povjerio, stječe vlasništvo stvari, iako je stvar ukradena (par. 367).

Što se tiče jugoslavenskog prava predviđaju se tri mogućnosti stjecanja vlasništva od nevlasnika, no samo ako je stjecatelj u dobroj vjeri, tj. ako je savjesna osoba; takva osoba postaje vlasnik ako se radi o pokretnoj stvari koju je pribavila uz naknadu od nevlasnika koji u okviru svoje djelatnosti stavlja u promet takve stvari, od nevlasnika kojem je vlasnik prodao stvar u posjed na temelju pravnog posla koji nije osnova za pribavljanje prava vlasništva, ili na javnoj prodaji (čl. 31, st. 1 ŽOVO).

2. Što se tiče međunarodnih prodaja u kojima se roba šalje kupcu u inozemstvo, za prijelaz vlasništva takodjer je mjerodavna lex rei sitae i to sukcesivno lex originis i lex sitae actualis; pri tome se pravo država kroz koje roba samo prolazi da bi stigla do odredišta u pravilu ne uzima u obzir.

Kod takvih prodaja iz navedenih razloga dolazi do slijedećih situacija: ako je vlasništvo prenešeno po lex situs originis na kupca, npr. samim konsensusom, izdvajanjem robe i slanjem robe - kao što je to po franc. GZ-u (čl. 1138), po engleskom (Sales of Goods Act, čl. 17. i dalje) i po indijskom pravu, radi se o tzv. završenom činu stjecanja vlasništva. Vlasništvo kupca na takvoj robi kad stigne u državu odredišta, npr. u SFRJ gdje se traži za stjecanje vlasništva i predaja stvari, ne prestaje postojati, mađa nije još izvršena predaja robe. S druge

strane, ako se npr. roba šalje iz SFRJ pa po jugoslavenskom pravu kupac još nije postao njen vlasnik, čim ta roba stigne npr. u Indiju ili Francusku, kupac stječe vlasništvo čim je roba prešla granice takvih država. U tom posljednjem slučaju dolazi do izražaja primjena prava novog situsa stvari i to tako da se relevantne činjenice što su nastale u inozemstvu supsumiraju pod stvarnopravne odredbe tog novog situsa. U komparativnom međunarodnom privatnom pravu navedena rješenja - po kojima se stečena stvarna prava po *lex rei sitae originis* priznaju i u državi novog situsa stvari te po kojima treba primijeniti na činjenične odnose i pravne radnje koje su nastale u inozemstvu, a nisu tamo završene, pravo države novog situsa stvari - izričito utvrđuju poljska (čl. 24, st. 2. Zakona o međunarodnom privatnom pravu od 1965), kuvajtska (čl. 52. Zakona od 1961), mađarska (čl. 21, st. 2. Zakona od 1979), alžirska (čl. 7. GZ-a od 1976), austrijska (par. 31, st. 1. Zakona o međunarodnom privatnom pravu od 1978) i turska (čl. 23, st. 3. Zakona o međunarodnom privatnom pravu od 1982) kolizijska pravila. Švicarski Nacrt zakona o međunarodnom privatnom pravu (u verziji) od 1982. sadrži jednako rješenje, s tim da još jasnije iz stilizacije pravila dolazi do izražaja to da relevantne činjenice (za stjecanje vlasništva) što su se zbile na području *lex situs originis*, treba uzeti u obzir kad roba stigne u Švicarsku (čl. 101, st. 1: "Ako je pokretna stvar stigla u Švicarsku, a u inozemstvu još nije došlo do stjecanja ili gubitka stvarnih prava, uzima se kao da su činjenice, što su nastale u inozemstvu, nastale u Švicarskoj").

Protivno gore navedenim kolizijskim rješenjima Zakona o primjeni prava NJ DR od 1975. određuje da se prijenos vlasništva ocjenjuje po pravu koje je mjerodavno za ugovorni odnos (par. 15).

Po Haškoj konvenciji o mjerodavnom pravu na prijenos vlasništva u slučaju međunarodne kupoprodaje tjelesnih pokretnih stvari od 1958 (koja još nije stupila na snagu) također se priznaje u drugim državama vlasništvo stečeno na robu po *lex situs originis* (čl. 3, st. 2). Nadalje načelo priznanja stečenih prava dolazi do izražaja i u Rezoluciji Instituta za međunarodno pravo (Institut de Droit International) iz 1981, po

kojoj, pored ostalog, stvarna prava što su stečena prije promjene prava treba zaštićivati što je više moguće (čl. 6; v. tekst Rezolucije u: *Annuaire de l'Institut de Droit International, Session de Dijon, vol. 59 - II, 1982, 247. i dalje*); radi se ovdje doduše o intertemporalnom kolizijskom pravilu, no to rješenje primjenljivo je i na materijalu o kojoj je ovdje riječ, tj. na probleme promjenljivosti statuta (*Statutenwechsel, conflits mobiles*).

3. Za tzv. *res in transitu*, tj. za stvari s kojima se za vrijeme njihova međunarodnog prijevoza (iz jedne države preko druge u neku treću državu) stvarnopravno raspolaže, postoji posebno kolizijsko pravilo. Njihov situs naime u takvom času raspolaganja gotovo je nemoguće odrediti, pa je stoga poveznica mjesto gdje stvar leži ovdje neupotrebljiva. Najčešće se kao *res in transitu* smatraju samo one stvari s kojima se raspolaže u transitnim državama. Prema tome to nije npr. roba što se transportira nakon što je zaključen ugovor sa stvarnopravnim učincima. Nadalje, takve stvari nisu prijevozna sredstva (brodovi, zrakoplovi, vlakovi, kamioni) koji međunarodno saobraćaju, jer za njih vrijedi posebno kolizijsko pravilo koje upućuje na pravo s kojim ta sredstva uvijek imaju stalnu najbližu vezu. Najzad, pod režim *res in transitu* ne ulaze stvari koje su u tranzitnoj državi objekt pravnih poslova (npr. prodaja ukradenih stvari), predmet sudske odluke (npr. o izvršenju ili zasnivanju založnih prava) ili na kojima se stječu određena stvarna prava po samom zakonu (npr. založno pravo). U svim situacijama situs stvari je poznat, pa vrijedi opće pravilo - *lex rei sitae* (tako npr. po čl. 23. st. 2. mađarskog zakona o međunarodnom privatnom pravu). To rješenje vrijedi i za jugoslavensko međunarodno privatno pravo; tako npr. pitanje o tome da li jugoslavenska autoremontna organizacija stječe, radi osiguranja svojih potraživanja zbog izvršenog popravka francuskog kamiona u Slavonskom Brodu, založno pravo na robu i kamionu kojim se roba prevozi iz Grčke u Švicarsku, to treba ocjenjivati po *lex rei sitae*, tj. primjenjuje se jugoslavensko pravo (scil. zakon o obveznim odnosima).

Najčešće se za *res in transitu* propisuje primjena prava države odredišta stvari, dakako onakvog kakvo postoji u času stvarnopravnog raspolaganja. Takvo rješenje usvaja jugosl. ZRS

(čl. 18, st. 2), turski zakon (čl. 23, st. 2), mađjarski zakon (čl. 23, st. 2), švicarski nacrt zakona (čl. 99, st. 2), kao i pretežna njemačka sudska praksa (usp. OGHZ, 2,226 - NJW 1949, 784). Međutim, katkada se za takve stvari upućuje na pravo polazišta (npr. čehoslovački zakon o međjunarodnom privatnom pravu i čl. 10,1,3 st. španjolskog GZ-a u verziji od 1974, po kojem to vrijedi samo ako stranke nisu odredile primjenu prava odredišta).

Navedeno mjerodavno pravo primjenjuje se na ugovorno raspolaganje s res in transitu, uključujući prema tome i ugovorno određivanja osiguranja određenih potraživanja.

U praksi se međjutim vrlo često s transportiranom robom raspolaže na osnovi robnih vrijednosti papira (npr. teretnicom), no upotreba takvih dokumenata nema utjecaj na gore opisani statut res in transitu. Tako se npr. po tom statutu određuju pretpostavke za raspolaganje robom, tj. da li je za to potrebna predaje robe ili samo predaja dokumenata; u posljednje navedenom slučaju bi prijenos papira imao isti učinak kao predaja same robe. Nadalje, po pravu koje je mjerodavno za res in transitu ocjenjuje se i pitanje da li se robom za koju su izdani robni papiri može raspolagati bez tih papira. Međjutim, što se tiče stjecanja vlasništva od nevlasnika (npr. pri prodaji robe koju čini zapovjednik u luci transitne države bez predaje dokumenata) ne ulazi pod navedeno pravo koje uređuje res in transitu, jer se ne radi o situaciji u kojoj bi roba bila takva res, pa se stoga primjenjuje opći stvarnopravni statut, tj. *lex rei sitae*, o čemu je već prije bilo riječi.

4. Već sam spomenuo važnost robnih vrijednosnih papira za međjunarodnu prodaju. To se najviše odnosi na teretnicu koja je obično vrijednosni papir po naredbi, pa će dalje biti riječi o papirima po naredbi općenito i o samoj teretnici.

Prava iz papira po naredbi u pravilu se prenose indosamentom. Po *lex cartae sitae* ocjenjuje se da li predajom indosiranog papira stjecatelj postaje vlasnik tog papira. Međjutim, to vlasništvo u pravilu ne utječe na stjecanje prava iz papira; o tome kakve pravne učinke ima stjecanje papira na stjecanje prava iz papira, odlučuje statut vrijednosnog papira - a taj je kod robnih papira pravo mjesta gdje roba leži, tj. *lex rei*

sitae. To znači dakle da je stjecanje vlasništva na papiru po naredbi bez pravne važnosti za stjecanje prava iz papira. S tim u vezi navodim slijedeći primjer: teretnica je primljena (plaćanjem robe) u državi X; roba o kojoj se u teretnici radi nalazi se u to vrijeme u državi Y, gdje treba biti i isporučena. Za stjecanje teretnice mjerodavna je *lex cartae sitae*, tj. pravo države X, dok se s druge strane za stjecanje vlasništva na robi mjerodavna *lex rei sitae*, tj. pravo države Y. Drugačije je međjutim kod tzv. blanko indosamenatam, koji sadrži samo potpis indosanta (tako po čl. 244 st. 3 Zakona o obveznim odnosima), na koje se primjenjuju na odgovarajući način kolizijska pravila mjerodavna za papire na donosioca; kod takvih vrijednosnih papira prava iz papira prenose se prijenosom papira, dok se stvarna prava na taj papir dakako prosudjuju po *lex cartae sitae*.

5. Na osnovi gore navedenih kolizijskih pravila i poznavanja odgovarajućih materijalnih jugoslavenskih i stranih propisa moguće je riješiti razne praktične slučajeve. Tu tvrdju pokušat ću dokazati iznošenjem slijedećeg hipotetičkog slučaja, za koje ću potražiti odgovarajuća kolizijskoppravna i materijalnoppravna rješenja.

Radi se o slijedećim činjenicama: Između švicarskog i engleskog poduzeća zaključen je kupoprodajni ugovor o isporuci kave; na taj ugovor primjenjuje se englesko pravo. Ugovoreno je da vlasništvo na kavi prelazi na švicarskog kupca časom plaćanja kupovnine. Roba je bila ukrcana u Liverpoolu na engleski brod, s tim da je luka odredišta Rijeka. Engleski brodar je izdao teretnicu koja se ocjenjuje po engleskom pravu. Za vrijeme plovidbe švicarski uvoznik isplaćuje blanko indosiranu teretnicu kod švicarske banke X u Zuerichu i predaje je isti dan u Bernu bez indosamenta jugoslavenskoj uvoznoj radnoj organizaciji kojoj je istovremeno na osnovi kupoprodajnog ugovora prodao navedenu pošiljku kave.

U vezi s navedenim pravnim poslovima postavljaju se razna pitanja; ja ću, međjutim, pokušati uglavnom dati odgovore samo o tome po kojem se pravu prosudjuje da li je i kada je švicarski uvoznik stekao vlasništvo kave i postao zakoniti imalac, tj. vlasnik teretnice, polazeći pri tome od pretpostavke da se

ta pitanja rješavaju pred nadležnim jugoslavenskim organima, tj. da je polazno jugoslavensko pravo.

Stjecanje stvarnih prava prosudjuje se, što se tiče pokret-
nina, po *lex rei sitae*. U času zaključenja kupoprodajnog ugovora
kava se nalazila u Engleskoj. Po engleskom pravu pravo vlasništva
na gereričkim stvarima prelazi na kupca izdvajanjem, no može se
i drugačije odrediti, što su stranke i učinile ugovaranjem da
vlasništvo prelazi isplatom kupovnine. Do plaćanja dolazi isku-
pom teretnice u Zuerichu, no u vrijeme kad se kava nalazi na
otvorenom moru, pa se postavlja pitanje o tome kako promjena
situsa utječe na određivanje mjerodavnog prava. Radi se u kon-
kretnom slučaju dakle o utvrđivanju pretpostavaka za stjecanje
vlasništva na *res in transitu*, što se po jugoslavenskom medju-
narodnom privatnom pravu prosudjuje po pravu države odredišta
stvari (čl. 18, st. 2. ZRS), dakle po materijalnom jugoslaven-
skom pravu. S tim u vezi treba utvrditi ulogu teretnice kao
robnog vrijednog papira.

Valjano prenošenje teretnice na osobu koja time postaje za-
koniti imalac tog vrijednosnog papira ima za stjecanje prava na
dokumentiranoj robi iste učinke kao sama predaja robe (čl. 34.
ZOVO i čl. 496. i dalje ZPUP-a). Po ZPUP-u teretnica može gla-
siti na ime, po naredbi ili na donosioca (čl. 501, st. 1). Te-
retnica po naredbi prenosi se indosamentom, koji može biti pu-
ni ili blanko. Taj posljednji pretvara teretnicu po naredbi u
teretnicu na donosioca (sve dok se takav indosament ne popuni
imenom određene osobe), a ta se prenosi predajom (čl. 502.
ZPUP). Znači da je u konkretnom slučaju pravo iz teretnice pra-
vilno preneseno na švicarskog uvoznika time što mu je blanko
indosirana teretnica predana, dakle predaja takve teretnice ja
zamijenila stvarnu predaju robe.

Nadalje se postavlja pitanje da li je švicarski uvoznik
otkupom teretnice postao legitimirani imalac, vlasnik, tog vri-
jednosnog papira. S tim u vezi podsjećam na već navedeno o tome
da se prijenos stvarnih prava na vrijednosnom papiru ocjenjuje
po *lex cartae sitae*, što u konkretnom slučaju znači - budući da
je švicarski uvoznik primio teretnicu u švicarskoj - primjenu
švicarskog prava.

Švicarsko se pravo zasniva na načelu kauzalne tradicije (usp. praksu BG, posebno BGE 55 (1929) II 302. i dalje). Uz to je potrebna i causa, a to je u pravilu odnosni ugovorni odnos: u konkretnom slučaju to je kupoprodajni ugovor između engleskog izvoznika i švicarskog uvoznika. Sve navedene pretpostavke ispunjene su u opisanom slučaju. Uz to je došlo do predaje opisane teretnice, što se traži po čl. 967, st. 1. švicarskog zakona o obveznim odnosima; u navedenom slučaju indosament nije bio potreban, jer po čl. 967, st. 2, 968, st. 1. i 1004. st. 2, br. 3 navedenog švicarskog zakona, kod blanko papira po naredbi dovoljna je sama predaje papira.

Prof. dr Krešimir Sajko

ZUM SACHSTATUT – EINE MISZELLE

Im Aufsatz sind die verschiedenen Fragen ueber das massgebende Recht fuer die dinglichen Rechten an beweglichen Sachen erörtert worden. Dabei ist der Schwerpunkt an die Eigentumsuebergang beim internationalen Kauf, der mittels der Traditions-papieren durchgefuehrt ist, gesetzt.

Die Uebereignung von Wertpapieren unterliegt dem Recht der Belegenheit des Papiers (scil. lex cartae sitae). Inwieweit zur Uebereignung einer Sache Uebergabe erforderlich ist (was z.B. im Art. 34 Abs.1 des jugosl. Gesetzer ueber die Grundeigentumsbeziehungen von 1980 vorgeschrieben ist), bestimmt hingegen das Recht der Belegenheit der Sache (lex rei sitae).

Was den Statutenwechsel bei der internationalen Versendungskauf angeht, ist fuer die Eigentumsuebergang sowohl die lex rei sitae originis als die lex rei sitae actualis sukzessive anzuwenden; so ist z.B. das Eigentum im Absendestaat noch nicht uebertragen, so erfolgt dieser Uebertragung mit Grenzüeber-schreitung der Ware im Empfangsstaat, falls die Voraussetzungen von dessen Recht erfuehrt sind.

Falls es ueber die rollenden Ware (res in transitu) waeh-
rend der Befoerderung ein dingliches Rechtsgeschaeft abgeschlos-
sen wird, so wird (nach jugoslawischen und meisten anderen kodi-
fizierten IPR) ueber die Eigentumsuebergang gemaess der lex loci
destinationis entschieden.